

НАУКА - ШКОЛІ: МОВОЗНАВЧІ СТУДІЇ**Сергій ОМЕЛЬЧУК**

Наукове і ненаукове в проекті нової редакції Українського правопису 2018 року

3

Тетяна МАКУХАТексти для мовчазного читання
Із завданнями для оцінювання рівня сформованості мовленнєвих навичок учнів

36

НАУКА - ШКОЛІ: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ РОЗВІДКИ**Наталія БОГДАНЕЦЬ-БІЛОСКАЛЕНКО.**

Реалізація соціокультурного складника у змісті підручників з літературного читання для 5 класу шкіл з мовами навчання національних меншин

7

ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ**Ангела СОКУР**Українська фантастика. Зустріч із давніми знайомими. Повість Лесі Ворониної «Таємне товариство брехунів»
Українська література, 7 клас

41

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ ПОШУКИ ВЧИТЕЛІВ**Інна ХАНЧУК, Оксана ЯНКОВИЧ**

«Перезавантаження» уроку літератури: методика «DAILY 5» («ЩОДЕННІ 5») для формування ключових компетентностей в учнів середньої школи

9

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА**Наталія ЛОГВИНЕНКО, Аліна ЛОГВИНЕНКО**«З журбою радість обнялась...»
До 140-річчя від дня народження Олександра Олеся

42

НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКУ**Стефанія ЯВОРСЬКА**

Види контролю навчальних досягнень із синтаксису як засіб перевірки мовної компетентності учнів

14

Марина ДІДУКДень української писемності та мови в сучасній школі
Сценарій виховного заходу

47

Людмила БІДНА

Гуманістична ідея перемоги добра над злом у романі Івана Багряного «Тигрлови»

19

ПОЕТИЧНА МОЗАІКА**Ольга ХОДАЦЬКА**

Дай, Боже, нам миру!

48

Григорій КЛОЧЕКЛіна Костенко.
Я скоро буду виходити на вулиці Києва...
Текст та його інтерпретація

22

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА**Алла ДОБРОВОЛЬСЬКА**До читацької скарбнички Василя Сухомлинського
Урок-подорож у часі в пошуках людяності та доброти

49

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ СЛОВЕСНИКА**Олена ГОЛИК**

«Загадкова сила музики». Образи нових жінок-інтелектуалок у творі О. Кобилянської «Меланхолійний вальс»

24

Валентина АЛЕКСАНДРОВА«Мандрівка підземними річками Києва». (Закінчення)
Засідання топонімічного гуртка для учнів 9 – 10 класів

57

Алла БІЛОШИЦЬКАЛірична драма І. Франка «Зів'яле листя» – шедевр інтимної лірики
Українська література, 10 клас

29

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ**Василь ЯРЕМЕНКО**

Поповнення літературознавчої скарбівни

58

Марія ФЕЩЕНКОНовелістична акварель Михайла Коцюбинського «На камені»
Українська література, 10 клас

32

Ірина ПРИЛПКО

На межі можливого й неможливого: художній експеримент як спосіб подолання канону

60

Орися РИК

Розвиток зв'язного мовлення. Практичні вправи на визначення граматичних основ та другорядних членів речення

33

ПОЕТИЧНА СТОРІНКА**Марія КРАВЧЕНКО**

Двадцять четверте серпня

63

Види контролю навчальних досягнень із синтаксису як засіб перевірки мовної компетентності учнів

Редакція часопису започатковує публікацію статей доктора педагогічних наук, професора С.Т. Яворської на тему: «Тести і мовні завдання для перевірки навчальних досягнень учнів із синтаксису». Запропоновані завдання сприятимуть здійсненню внутрішньопредметних зв'язків, систематичному повторенню і закріпленню раніше вивченого. Учитель може за потреби змінювати їх, добирати інші, враховуючи мету уроку, можливості учнів і ступінь засвоєння ними навчального матеріалу.

Сучасний урок мови вимагає від учителя застосування не тільки добре продуманих методів і прийомів навчання, спрямованих на вивчення і закріплення навчального матеріалу, але й ефективних форм контролю знань. За вимогами сьогодення якість засвоєння має здійснюватися на кожному уроці і охоплювати якомога більше учнів класу, що дасть змогу вчителю своєчасно отримати зворотну інформацію. Крім того, щоденна перевірка вивченого стимулює до самостійної роботи над підручником, активізує навчальну діяльність, сприяє глибокому, свідомому опануванню знань, оскільки учень упевнений у тому, що праця його буде належно оцінена. Обмаль часу (10-15 хвилин), який відводиться на перевірку домашнього завдання, спонукає вчителів шукати таких видів роботи, які дали б змогу за відведений час на уроці перевірити знання всіх учнів класу або, принаймні, більшості. У практиці роботи школи, поряд з іншими, застосовуються тестові форми контролю знань.

Як відомо, тест – це коротке стандартне завдання, що складається із запитань та вибору відповідей до них для виявлення ступеня опанування учнями програмового матеріалу.

Мета статей – дібрати систему завдань, які допоможуть учителю у школах різного типу в комплексі перевірити якість осмислення засвоєного на заняттях і самостійно опрацьованого навчального матеріалу, сприятимуть активізації навчання, розвитку критичного мислення, самостійності суджень, формуванню лінгвістичної і мовленнєвої компетентностей учнів.

Укладені тестові завдання призначені для перевірки теоретичних знань та практичних умінь і навичок із синтаксису простого і складного речень. Слугуватимуть вони викладачеві і під час складання комплексних завдань, організації індивідуальної роботи в класі. Цінність їх у тому, що педагог має змогу за невеликий проміжок часу виявити прогалини в знаннях учнів усього класу, а також оцінити відповіді з теми чи розділу.

Згідно з метою занять, завдання можна використовувати частинами, вибірково для індивідуальної роботи або для роботи з усім класом водночас.

Зміст тестів конкретизується залежно від матеріалу, засвоєння якого перевіряється.

Види завдань урізноманітнені: схарактеризувати словосполучення, головні члени речення, пояснити випадки вживання тире між підметом і присудком; визначити вид односкладного речення; вказати, які члени у реченні відокремлені, поставити потрібні розділові знаки; з'ясувати засоби вираження зв'язку між частинами складного речення, обґрунтувати пунктограми; накреслити схему речення, дати його загальну характеристику; за поданою схемою побудувати речення тощо. Крім основних, для повторення пройденого дібрано додаткові завдання: пояснити орфограми у словах, зробити фонетичний, морфемний і словотвірний аналізи слів; виконати синтаксичний розбір речення та ін.

Для уникнення різнотлумачень окремих завдань, наводимо зразки правильних відповідей і схеми різних за видами зв'язку багатокомпонентних речень.

Словосполучення і речення

1. У наведених реченнях виділити всі можливі словосполучення, визначити в них головне слово, встановити характер синтаксичних відношень. Підкреслити орфограми у словах, пояснити їх. Виділене слово записати фонетичною транскрипцією.

Блаженний сон душі мистецтву не **сприяє (Л.Костенко).*

Відповідь:

×

Блаженний сон, означальні;

×

сон душі, об'єктні (додаткові);

×

мистецтву не сприяє, об'єктні.

Горить жоржини **цвіт прощальною красою (В.Сосюра)*

Відповідь:

×

Цвіт жоржини, об'єктні;

×

горить красою, об'єктні;

×

прощальною красою, означальні.

**Зклопотані бджоли з ранку до вечора вклоняються кожній квіточці, збирають солодкий мед і швиденько несуть його у вулик.*

Відповідь:

×
Зклопотані бджоли, означальні;
×
з вечора до ранку вклоняються, обставинні;
×
вклоняються кожній квіточці, об'єктні;
×
збирають мед, об'єктні;
×
мед солодкий, означальні;
×
швиденько несуть, обставинні;
×
несуть його, об'єктні;
×
несуть у вулик, обставинні.

** Повітря вже було напоєне ароматом лугової м'яти і медвяним запахом трав.*

Відповідь:

×
Було напоєне ароматом, об'єктні;
×
ароматом м'яти, об'єктні;
×
лугової м'яти, означальні;
×
напоєне запахом трав, об'єктні;
×
медвяним запахом, означальні.

2.Схарактеризувати словосполучення за морфологічним вираженням головного слова, типом підрядного зв'язку та характером синтаксичних відношень, вибравши правильну відповідь. Зробити лексичний аналіз виділеного слова.

**Рідний дім:*

- а) дієслівне, керування, означальні;
- б) іменникове, прилягання, об'єктні;
- в) прислівникове, узгодження, обставинні;
- г) числівникове, керування, об'єктні;
- д) іменникове, узгодження, означальні.

Відповідь: д).

3. Схарактеризувати словосполучення за морфологічним вираженням головного слова, типом підрядного зв'язку та характером синтаксичних відношень, вибравши правильну відповідь. Зробити морфологічний аналіз слів.

**Дарую зорю:*

- а) прислівникове, прилягання, обставинні;
- б) прикметникове, узгодження, означальні;
- в) прислівникове, узгодження, обставинні;
- г) дієслівне, керування, об'єктні;
- д) іменникове, керування, обставинні.

Відповідь: г).

4. Схарактеризувати словосполучення за морфологічним вираженням головного слова, типом підрядного зв'язку та характером синтаксичних відношень, вибравши правильну відповідь. Зробити граматичний аналіз виділеного слова.

**Пахне рUTOю:*

- а) іменникове, керування, означальні;
- б) прислівникове, прилягання, об'єктні;
- в) числівникове, узгодження, обставинні;
- г) дієслівне, керування, об'єктні;
- д) прикметникове, узгодження, означальні.

Відповідь: г).

5. Схарактеризувати словосполучення за морфологічним вираженням головного слова, типом підрядного зв'язку та характером синтаксичних відношень, вибравши правильну відповідь. Підкреслити орфограми у словах, пояснити їх. Зробити аналіз за будовою слова *голосно*.

**Щебече голосно:*

- а) іменникове, керування, означальні;
- б) дієслівне, прилягання, обставинні;
- в) прислівникове, прилягання, об'єктні;
- г) числівникове, керування, об'єктні;
- д) прикметникове, узгодження, означальні.

Відповідь: б).

6. Схарактеризувати словосполучення за морфологічним вираженням головного слова, типом підрядного зв'язку та характером синтаксичних відношень, вибравши правильну відповідь. Підкреслити орфограми, пояснити їх. До виділеного слова дібрати споріднені, вказати, чим вони відрізняються.

**Темніє рано:*

- а) іменникове, керування, обставинні;
- б) прислівникове, прилягання, обставинні;
- в) дієслівне, прилягання, обставинні;
- г) прикметникове, узгодження, означальні;
- д) дієслівне, керування, об'єктні.

Відповідь: в).

Головні члени речення

1. З наведеного речення виписати головні члени, вказати тип присудка, вибравши правильну відповідь. Пояснити пунктограму в реченні, орфограми – у виділеному слові.

Хімія – наука про речовини та їх перетворення (З підр.):

- а) простий дієслівний;
- б) іменний складений;
- в) дієслівний складений.

Відповідь: Хімія – наука, б).

2. З наведеного речення виписати головні члени, вказати тип присудка, вибравши правильну відповідь. Пояснити пунктограму, орфограми у словах, дібрати синоніми до виділеного слова.

Київ – краса мого краю, слава і гордість слов'ян (В. Швець):

- а) простий, дієслівний;

- б) іменний, складений;
- в) дієслівний, складений.

Відповідь: Київ – краса, слава і гордість, б).

3. У наведеному реченні вказати тип присудка, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у словах, визначити частини мови.

Подекуди з-поміж верб і садків виринають білі хати (І.Нечуй-Левицький):

- а) простий дієслівний;
- б) іменний складений;
- в) дієслівний складений.

Відповідь: Хати виринають, а).

4. З наведеного речення виписати присудок, вказати його тип, вибравши правильну відповідь; пояснити орфограми у словах, зробити словотвірний аналіз виділеного слова.

Всі дерева в садку були вкриті зеленим листям:

- а) простий дієслівний;
- б) іменний складений;
- в) дієслівний складений.

Відповідь: Деревя були вкриті, б).

5. З наведеного речення виписати головні члени, вказати тип присудка, вибравши правильну відповідь. Зробити аналіз за будовою виділеного слова, підкреслити орфограми, пояснити їх. Виконати лексичний аналіз слова *сонце*.

*Сонце не могло **пробитися** крізь вікові дерева (О.Гончар):*

- а) простий, дієслівний;
- б) іменний, складений;
- в) дієслівний, складений.

Відповідь: Сонце не могло пробитися, в).

6. З наведеного речення виписати головні члени, вказати тип присудка, вибравши правильну відповідь. Визначити будову, зробити словотвірний аналіз виділеного слова.

*Небо на сході вже стало **світліти** (Б.Полевой):*

- а) простий, дієслівний;
- б) іменний, складений;

в) дієслівний складений.

Відповідь: Небо стало світліти, в).

7. З наведеного речення виписати головні члени, вказати тип присудка, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у виділених словах, визначити приналежність слів речення до частин мови, показати перенос із рядка в рядок слова *підіймать*.

Я на гору круту крем'яную буду камінь важкий підіймать (Леся Українка):

- а) простий дієслівний;
- б) іменний складений;
- в) дієслівний складений.

Відповідь: Я буду підіймать, а).

Тире між підметом і присудком

1. Пояснити вживання тире у наведеному реченні. Зробити аналіз за будовою виділених слів, пояснити їх правопис.

Продовжувати життя людини – це перш за все навчитись його не скорочувати (О.Корнійчук).

2. Пояснити вживання тире у наведеному реченні. Записати фонетичною транскрипцією виділене слово.

Прожити вік – не поле перейти, не дощову годину переждати (Л.Глібов).

3. Пояснити вживання тире у наведеному реченні. Підкреслити іменники і визначити відміну.

Сила та розум – краса людини (Нар. тв.).

4. Обґрунтувати вживання тире у наведеному реченні, визначити морфологічну будову числівників. Підкреслити і пояснити орфограми у словах.

Вісім на сім – п'ятдесят шість.

5. У наведеному реченні пояснити розділові знаки, визначити частини мови, пояснити орфограму у виділеному слові. Дібрати синоніми до слова *свобода*.

Я – воїн свободи, життя – робітник (В.Сосюра).

6. Обґрунтувати розділові знаки у наведеному реченні. Підкреслити і пояснити орфограми у виділених словах, зробити словотвірний аналіз слова високоосвічена.

Гармонійно розвинена, високоосвічена, культурна, щаслива людина – ось мій ідеал (За І.Цюпою).

7. У наведеному реченні підкреслити головні члени, обґрунтувати вживання тире, орфограми у словах. Зробити аналіз як частини мови підкресленого слова.

Дівчина – немов зоря.

Односкладне речення

1. Визначити тип речення за наявністю головних членів та спосіб вираження підмета, пояснити орфограми у виділених словах.

Пролісок – квітка ніжна, але смілива і нетерпляча.

Густим килимом вкривають теплу землю фіалки. Вони пахнуть ніжно, радісно і хвилююче (Ю.Смолич).

Культура мови починається з самоусвідомлення мовної особистості.

Народна пісня землі української – це насамперед історія землі української та невмирущість духу народного (З газети).

*Ставало **вогко** і холодно. Тут тихо (О.Копиленко).*

Завмирає місто. Тиша і спокій.

*Вчитися ніколи не **пізно** (Нар. тв.).*

*П'ять на п'ять – **двадцять** п'ять.*

*Любити жінку – це відкривати світ, де **святом** зацвітає все буденне (М.Сингаївський).*

Ніжне «цвірінь» порушувало нічну тишу.

2. Вказати вид односкладних речень, вибравши правильну відповідь. Виконати морфологічний аналіз слів.

Дорога. Ранок. Тиша.

- а) означено-особові;
- б) неозначено-особові;
- в) безособові;
- г) узагальнено-особові;
- д) називні;
- е) інфінітивні.

Відповідь: д).

3. Вказати вид односкладного речення, вибравши правильну відповідь. Виконати розбір слова як частини мови, дібрати антоніми.

Світає.

- а) означено-особове;
- б) неозначено-особове;
- в) безособове;
- г) узагальнено-особове;
- д) називне;
- е) інфінітивне.

Відповідь: в).

4. Вказати вид односкладного речення, вибравши правильну відповідь. Підкреслити дієслова, визначити дієвідміну.

Шануйте здобуте трудом поколінь, помножте його у пошані (М.Нагнибіда).

- а) означено-особове;
- б) неозначено-особове;
- в) безособове;
- г) узагальнено-особове;
- д) називне.

Відповідь: г).

5. Вказати вид односкладного речення, вибравши правильну відповідь. Виконати повний синтаксичний розбір, показати перенос виділеного слова із рядка в рядок.

Стою і милуюсь полем.

- а) означено-особове;
- б) неозначено-особове;
- в) безособове;
- г) узагальнено-особове;
- д) називне;
- е) інфінітивне.

Відповідь: а).

6. Вказати вид односкладного речення, вибравши правильну відповідь. Виконати синтаксичний розбір, підкреслити і пояснити орфограми у словах.

Посієш вчасно – збереш рясно.

- а) означено-особове;
- б) неозначено-особове;
- в) безособове;
- г) узагальнено-особове;
- д) називне;
- е) інфінітивне.

Відповідь: г).

7. Вказати вид односкладного речення, вибравши правильну відповідь. Пояснити орфограми у словах, зробити словотвірний аналіз виділеного слова і аналіз за будовою.

Відчинити кватирку!

- а) означено-особове;
- б) неозначено-особове;

- в) безособове;
- г) узагальнено-особове;
- д) називне;
- е) інфінітивне.

Відповідь: е).

8. Вказати вид односкладного речення, вибравши правильну відповідь. Зробити аналіз за будовою виділеного слова.

Там ціле підземне місто спорудили.

- а) означено-особове;
- б) неозначено-особове;
- в) безособове;
- г) узагальнено-особове;
- д) називне;
- е) інфінітивне.

Відповідь: б).

Загальна характеристика простого речення

1. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь; пояснити орфограми у виділеному слові, визначити його граматичні ознаки як прикметника.

Широкий лан.

- а) просте, односкладне, непоширене, неповне;
- б) просте, двоскладне, поширене, неповне;
- в) просте, односкладне, означено-особове, непоширене, неповне;
- г) просте, односкладне, називне, поширене, повне.

Відповідь: г).

2. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь; пояснити орфограми у словах, зробити аналіз за будовою виділеного слова.

Розплети задуму на полотнах сонця (М.Хвильовий).

- а) просте, односкладне, означено-особове, непоширене, неповне;
- б) просте, односкладне, узагальнено-особове, поширене, повне;
- в) просте, двоскладне, непоширене, повне;
- г) просте, двоскладне, поширене, неповне.

Відповідь: б).

3. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь. Виконати синтаксичний розбір, зробити аналіз виділеного слова як частини мови.

Зима сувора.

- а) просте, односкладне, означено-особове, поширене, повне;
- б) просте, односкладне, неозначено-особове, поширене, неповне;
- в) просте, двоскладне, поширене, неповне;
- г) просте, двоскладне, непоширене, неповне.

Відповідь: г).

4. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь; записати фонетичною транскрипцією виділене слово.

Від добра добра не шукають.

- а) просте, двоскладне, поширене, неповне;
- б) просте, односкладне, узагальнено-особове, поширене, повне;
- в) просте, односкладне, неозначено-особове, непоширене, неповне;
- г) просте, односкладне, поширене, неповне.

Відповідь: б).

5. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь. Зробити аналіз кожного слова як частини мови.

Не страшні нам погрози глухої зими.

- а) просте, двоскладне, поширене, неповне;
- б) просте, односкладне, поширене, неповне;
- в) просте, односкладне, узагальнено-особове, непоширене, повне;
- г) просте, односкладне, безособове, поширене, повне.

Відповідь: г).

6. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь. Записати фонетичною транскрипцією.

Повіяло польовими пахощами.

- а) просте, двоскладне, непоширене, неповне;
- б) просте, односкладне, означено-особове, поширене, неповне;
- в) просте, односкладне, безособове, поширене, повне;
- г) просте, двоскладне, поширене, повне.

Відповідь: в).

7. Схарактеризувати речення, вибравши правильну відповідь; пояснити правопис слова *ніч* в орудному відмінку однини.

Ніч.

- а) просте, односкладне, означено-особове, непоширене, неповне;
- б) просте, двоскладне, непоширене, неповне;
- в) просте, односкладне, називне, непоширене, повне;
- г) просте, односкладне, узагальнено-особове, поширене, неповне.

Відповідь: в).

(Далі буде)

